ה מ א ס ף

חדש אדר שני תקמח

תולדות גדולי ישראל

תולדות רבנו משה בן מנחם זצ"ל.

(המשך המאסף לחדש שבט העבר.)

הספר היקר הזה שעט בחוצות והכניס כבוד הלדון המחבר, כל הקורהין רננו תהלתו בקהל רב על יוסר לבבו בשומו עין על עם נבזה בעיני יקר העמים, על עם אשר נמרך ונמעל הרד לארץ מאין דורש שלומו. ואת העוב אשר שלל בעדו הלדון המחבר הלא הוא לבבוד ולתפארת הדור הזה דור דעה המציר לארץ בחכמה בשוסר ובתבונה מכל הדורות אשר לפניו. ובקונטרס הגדות רבות על החכם פאן דאהם מזריס ושופטי הרץ, אלה בקשו מאתו להורות להם מחשבותיו על דבר בית ישראל איך יתקיים בהיותם עוסקים במלאכה ועבודת האדמה, ואיך ילמדו נערי בני ישראל התומנות בבתי הספרים שאשר להם לאבות ולשאות עם האומן? ואלה גלו את חוניו איך שעלה בדעתם לבנות עיירות וכפרים חדשים בארצותם ולהושיב שמה בני ישראל ולתת להם שופטים ושוטרים לשבטיהם, למען הרגילם לאט לאט לעבודת האדמה ולהנהגת הארץ? ולקשם הניעו מול דבריו שאלות והשגות, כאשר יקהה בכל דבר חדש הנעשה תחת השמש, הן בדעת, והן בנימוס, והן בתועלת המדינית, יקרנו החוקרים והשואלים זה יימין וזה ישמיל,

זה בונה וזה סותר , זה שוחל וזה מציע עד סוף הדבר יוקקו במחשבות וילכדו התחבולות וילאו לעמוד מוקקות שבעתים — ענין נתן אלהים בלב האדם למען הסכל והטיב תורתינו , בשקל לפניו הדרך ילך בו — חמנם כלם כאחד הלדיקו את המחבר , ולא אמרו את לבם לערות היסוד אשר בנה עליו , רק הודו ולא בושו לאמור , כי לא נלדק ולא במספט התנהגו עד עתה עם קהל ישראל , וכלם כאחד ענו ואמרו שרשוי לכל סר ומושל להניח קרנם , ולהעמיד מנחם על מכון תורת אחת . וקרוב לעת הזאת ילא דבר מלכות מלפני החדון הקיסר הרומי יאושף השני יר"ה לעזוב על היהודים היושבים במדינות מלכותו באגרת השלוחים הנקראת טאלעראנץ, עדיקט בידוע לכל . ברוך יהי המושל הלדיק הזה מאת האלהים האמת והשלום *) ! כל זאת הרים קרן ישראל בין העמים , ומקלם תרן תסבנו ועד קלהו אין לומר ואין דברים בלי נשמע קול רנה וישועה לעוטת עם זו . אפס ישראל לא ידע , עמי לא התבונן דבר מלך אשר נעשה בעדו . כי מאין ידע היש יהודי חכמות בחכמה ובמוסר ? רובם יתעבו קרות ספרי העמים יען לא ידעו הבין לאות , ועל דברי מקי מספר המבינים לא ישימו לב , כי ירחו מפניהם כמפני דברי נרגן ; והמורים היושבים ברחש , אשר לפם המשפט לעורר את לבב העם על כל דבר עוד ויסף , לא יסגיחו כלל על דברים כאלה הנוגעים בעוטת הכלל ,

וינחמו

---

*) ואחרי דברי בענין הזה אזכור לעוד את ידיד נפשי המלין החכם ר' הירץ וויזל נ"י אשר קם כלביא וכארי התנשא לאחז את דברי הקיסר יר"ה בלב כני עמינו אשר פחדו פחד מפני התדמות האלה , במכתבו המפואר דברי שלום ואמת האלה דברי חן וכבל טוב על כל נדוחיו , כרעו להי ברך , ילידי פעמונים ! על השור אשר עשה עמכם בעת הזאת והקיש בכם היש דובר לחוש , שריות לפה ולמלין בינוקכם ובין התנשים בוחלי עוזכם , אשר אמו אמני בנף לרגליכם ובקשו להסיל לחכם מחחרי דרך המוסר והחכמה . ואם רבו עלינו המולקים על דבר המפחד הזה אשר העלו עשן בחפש ויצליחו חלם לירות גם חיש נדיק , לא עלתה בידם , כי החמת עשה דרכו ובלשה מכחניש האחרונים בכבר פי הוכחי עתק ויכוחו לנבר עוד מחומה . חן חן לך חיש חמיש ! כי חפש על זרע עמך , ותחזק ידיל לפחוש עלה וחוחיה , לא תעטה חת עין לא תמלטן נפל לבי .

ויצחרו לגלות ומנס בדברים עתיקים אין בהם תועלת כללי ולא
תכלית פרטי , יתנו לב להעמיק חקירות בעניינים אשר יפלו
גם שלמת מה דהויה ההה . כגון שור פיני בכמה וכהנה רבות ,
ועל דברים נוכחים אשר יקהו נומיסם ויפעפו לטובתם ולטובת
הכלל עד עולם לא ישגיחו , ויחשבום להבל ותהו ; אלא החנשים
המשכילים נעם שמחו את דברי המחברת הנ"ל כשבורה פטרס
קין אשר ירצה הרוחה תוכו ובעודו בכפו יבלענה . קראו שנו
ושלשו את דברי הספר ויהי להם למשיבת נפש , ויוסיפו שתוב
שנון ממעיני היטועה בהיות לבם בעוח בלב מורם החכם , כי
הוא יהיה למליץ ביותם ובין חכמי העמים , ויפץ השוחות הן
להחכם המחבר בעד כל קהל ישראל . עוד המה נוטים אזן
לדעת שומר מה מלל , ותלת מתתת ידו העתקת האפאלאגיא
להחכם מנשה בן ישראל זצ"ל (אשר ספרנו תולדותיו בחדש
אדר ח' העבר) מלשון תנגלית ללשון תשבנו , ויכתיר את דברי
הספר הזה בזר זהב , היא ההקדמה הנאה המפיקת אמת
ושלוש על כל גדותיה , וזה קצור מחשבותינו בהקדמה זו .

„ ברוך החלטים אשר החייני והגיעני לרחות עוד בערב ימי
חלדי נגלי התהנה והחחוש פוריחים בין חדס לחדס ,
ויבשילו תשכלותיהם ענבים ; ברוך הוא , כי בחסדו שם בארץ
תנשים וחוקריס יקרים ויסרי לבב המעוררים את עמם על החון
וקעמל אשר בקרבו נגד אחיו הנדכאים תחת שבטו , חשוחות
חן לכם יקרי רוח ! יקיר לכם הבן ישרץ וחחפנו להישיר לבניו
דרכו , בהסיר את העם מאחרי דרכו הרע והטורות לו קורת
החדס . שלמים אתם תקנו ותהי משכורתכם שלמה מאת טוהן
שכר טוב לירצון . בחם לבב בבר החדון פאן ראהם טוב על
עמי , כאחד תנשי יודעי בינה חקר ואון את הטוב הכללי אשר
יפתעף מזרם טובת עם ישראל . כניסדריו בחמרו , לא יתכן
לושר מחלט בארץ מבלתי התר תנושות מועה ושלח רשנים
חפשי לכל מסחור וכל מלאכה אים אים כטוב בעיניו . וכלל
גדול הוא בחכמת המדינית , ברבורי בעליה הרבה השובה ,
כאשר נראה ע"י הנסיון במדינת התלאנד אשר היא מלא תכונתה
ארץ מלחה לא תגלח עטות פרי , וכבל זאת יתאספו שם אנשים

מארבע כנפות הארץ הבוחרים לשבת שמה , ויפרנו וירבו ויעשו
כעוד גדול בארץ , וברבות הימים הסכנו את הלוי הזה לגן אלהים ,
כי מוכלים קרוב דרור לכל בוחים לעשות ולסחור בכל אשר לבם
יחפץ . בחנו ואת ודעו כי גם בארצות הללה אחריתכם ישגא
מאוד כי תוסיפו ברכה בפתח חרצובות רשע אשר פוסמו על
העם הזה בעת הנערות וימי החופל והבלמות . "

" ועל דבר המתנגדים ומשימים לבבי נגף לאיש ישרא באמרם :
נרפים המה ועצלים לעשות עבודה , ולבם רמה לשבול
עול העבודות הפחותות ; הזהרו לכם פן תקראו דרור ליהודים ,
והמה בהשלחם חפשי יאחרו כלם כאחד את המלאכות הרמות
מלאכות מחשבות , וברבות הימים ינרשו את בעלי הארץ ומושבי
המדינה מהסתפח בם כי יזילו את השער ותאפס מחיה לבעליהם
ועוד דברים רבים כאלה ; אל תשמעו אליהם , כי
שגו במרמה , ולא יכלו בכל דבריהם במשפט , בהקישם מן
הדברים אשר הם עמה , על הדברים אין שיהיו ברבות הימים ,
ודעו כי לא מחכמה גזרו אומר זה , כי עמה בהיותם רועים
וידיהם חסורות מבלתי יכולת לתפוס במלאכה ועבודה
כאפן לבם , יסוגו אחור מלבוש עין עליהם ; ונאמת מדוע
יצלו שנותם בעמל התורה ללא הועיל ? אמנם הניחו לבם
לעשות את כל אשר בחרו באחד מבני עדתכם ותרגלו עוד ובגילו ,
והיה היום אשר מלא ה' את לבבו רוח חכמה ובינה , יסכיל
ויצליח להיות יועץ וחכם חרשים , ואיש אשר חללו מלאו בחוק
הנפשות הללה יעותר לדבר זולת , לעבוד בשדה ולעשות כל
מלאכה אים אים כאחינתו אשר נתן לו האלהים לפי מלבו ומדרגתו
יצליח את חקו , והיה החכר לחכר , הכורם לכורם , והיוגב
ליוגב כאשר יסי' לחל ידו . ".

" אמנם עוד במלין לא אוכל על דבר מחשבות המחבר החכם
בענין הנהגת הכנסיה , באמרו : וראשי הכנסי'
יעמדו על המשמר להנהיג את עדתם , והיה המשרה על שכמם
לדון על איש ישראל אשר יסור מאחרי דרך עיקרי האמונה
ברדיה וכפיה והיה מן קהלם בחרם ונדוי וכו' ; לא ידעתי
מה לומר ומה לדבר להגדיל את דברי החדון המחבר , הרגיש

שלום בימינו , ובשמלנו מחרחר ריב מדש . ולכן נא נוכחה לעין כעדה לדעת אם כן הוא לאחת משפט ודין על מחשבות האדם בדברי חמונה ועניניס שלהייס ביד אנוש . "

" מחוק ההנהגה בחברת האדם להשקיף בחברתם על כשרון המעשה ועל טהרת המחשבה . כי אמה לשני פנות החברה , על ניריסס יקיפו כל מעגלי הכנסי' והמה יסודי המוסר והחכמה הנחונה בידי אדם לעמוד בם בחת בשמם . והנה ההשגחה על כשרון המעשה היא על המופט אשר נתן לו המשרה מאת המושל בהסכמת שרין ויועצין . הוא ידין על החמס והעושק והריב והמלה אשר בין איש לרעהו להרשיע את הרשע ולהלדיק את הלדיק . והנה בהיות השגחת כשרון המעשה נתונה בידו , מה יקן ומה יוסיף לנו אם הוא נעל דת ואת או נעל דת אחרת . כי מאז הקם על לשבת בכסא למשפט , נכון לבבו בעוד בו שלא יעות את הדין , ולא יטה משפט לבלתי לדון לפניו לנכרי ליסרל ולגר ולאזרח , משפט אדק יהי' לכלם . נשא נא את עיניו ונביטה אל החולה המוטל על ערש דוי וכפשע בינו לבין המות , הלא יבטח בלב שלם על רופאו לאחת את הממנים אשר ירקח לפניו מבלי בחון תחלה אם הרופא ההוא מחמין בחלמי ישרל , או אם הוא בן אל נכר ? יען ידע נאמנה כי תעודת הרופא לרפאות , וחיובו מלד תעודתו לעמוד לימין כל חולי עמו , ולעזרתו בכל מחלי כחו . ואם לא יחלה ונפל למשכב ולו חטח משפט מות עתיד להרוג מחר על ידי שופטי הארץ , לא יתעצל הרופא ממלוח תרופה למחלתו היום , כאשר יתאמן לרפאות גבר בריא לולם למען החייתו עוד ימים רבים . כן הוא בדברים הנוגעים בחיי האדם ובריאתו אשר אין לך דבר יקר מהם בעיני האדם , אף כי בדברי ריב ועושק דברים הנוגעים בהונו של אדם ובדברים תלוניים בשליך את כל יהבינו בלב בטוח על המופט אשר הושב על כסאו מאת מושל הארץ ושריו , יהי' מחזיק לאמנה מיהי' , ורוחינו לא יהמה כי יעט משפט בעבור נעייה דקו ותורקו מדתנו ותורתינו . לעגם החלק השני בהנהגת החברה אשר זכרנו והיא טהרת המחשבה היא נתונה בלב כל איש ואיש ואינה תלוי' בדעון כי אם בשכל ,

לבן

לבן לא תחול עליה לווי עוסריה / על לחת כמה וכמה שלא
תכול על הפכה עונש ומרדות בידי אדם • ומי חכם יתבחר
לומר : בחזק יד תטיב מחשבות רעי / ותשכח לבנו לטובה ?
והנה בהמלך בחברת האדם לים אשר בלבו תהפוכות ומחשבות
כפסדות בעקרי הלמודה / לין כחינו כי אם נפה / לדבר על
לבו במענה רך ובשפה נעימה המיבבת את רוחו / ובהעיף את
לבו לקח טוב למען סרס פדעות הפפסדות ממקומם ולהשריש
תחתם הלמודים הלאמתים / ומוסיף לשמוע ולשלם לו דברי תוכחה
ומוסר השכל ודעת עד שנדע כי סר מאתו פרוח הרעה • תפס
אם ניסר חומו בברקנים וקולי המדבר לא נתקן דבר / כי אם
נוסיף הטא על פשע / ותחת אשר אי' עד הנה דובר אמת
כאשר עם לבבו / אלמנומו לדבר שקר ולכבד בשפתיו דבר אשר
לבו רחק ממנו / ויהי לאיש תוקף ומדבר מרמה • הלא טוב
לשבור רוחו בקרבנו / ולהכניע לבבו הרם בהרחות לו את שפל
מלבו נגד האלהים אשר החפיץ עליו דברים אשר לא כן / מלפרוק
עלמותיו ושפוך את מרירתו והשכן כבודו לארץ / אשר יקלעהו
אל בור שחת מבלתי יכולת להושיף קום ? המנם אם איש
כזה בודון ירום קול ומלין לנד עלוה ימלל ויחלל שם שמים בגלוי /
ויחחית גם את לב רעהו בעשותו מעשים אשר לא יעשו נגד
החוקים אשר בשם קיום החברה ומלב האומר / אז יצא מן הכלל
הזה ונכנס בגדר בעל המעשה / ואל שופט המעשים יביא
משפטו והוא יענישהו וייסרהו כפי רשעתו על העול אשר עשה /
אך לא בעבור הדברים אשר חשב בלבו לעשותם / על לחת כמה
וכמה שלין בידינו לענוש על פי סעיפנו אשר ידמו לנו דברים
שלים זולתינו חשב לעשות / כמו שהנו רואים רבים מהנשי
העם עושים יום יום • בחנתי את דברי החכם המחבר / ודרשתים
וחקרתים ולא מלאתי מקום לא בתורה ולא בחכמה ולא בוסר
להגדיל את המעשים אשר נעשו על הארץ ממושלי העם
ומחוקקיהם / בהעניש את בעלי הדעות השונות מאחרי הלמודים
המקובלים / כי אם עזבו את האמת הלא שגגה היא בידם ?
הלהלים נתן בלבם לחקור ולדעת / ומה בחורם לאחרי
מסעול האמת / נבוכו בארץ נעו מעגלותם ובתם לבבם נרחקו
ממנו • הלזאת תשנה את אחיך בלבבך והחרם תחרימהו ? לין

זה כי־אם רוע לבב ומזמות עקש • אם נעל נפש אתה ונקרנך
אמונה ולדק רחם תרחמהו / ואם ים נאל ידך להדריכהו על
כתיב החמת סקל לפניו המסלה / למען לא ימלא בה תבן נגף /
ושמרהו כבבת עינך עד העמידך תוקו על מכונו • "

„ השמרו לאמנם אחי ! מלדון על ריעכם במקל חובלים /
חלדן הרע במלקות ומרדות בחרס ומזיפה על לים
סוגה בשוס לבבו • " משכוהו ל נפשכם בדברים ערבים ובאמרי
נועם ואל תדחיפוהו מנת עמכם בהלכם / אל תסגרו לפניו
דלתות היכלכם • הניחוהו לבוא אהל מועדיכם ובית תפלתכם
לשפוך שיחו לפני ה' כאחד מכם • כי אם תמאנו ותנכרהו
החולה ותחשבוהו כור לכם / עליכם החשך / ועל נפשכם
יגוח חטאו כי סגרתם לפניו פתח התשובה / והוא יבוא נקי •
ליכל ה' הוא פקוח לכל עובר / תוכו רצוף אהבה / ושלום
סביבו / כל בוחיו יכבדוהו ויספכו לבם לפני ה' כאות נפשם •
וכן אמר שלמה (מלכים ח' ח' מ"ג) וגם אל הנכרי אשר לא
מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך וכו' אתה
תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי
וכו' • ואתם היקרים התהוניים חכמי העמים ! אם ים אתם
בפשיכם / להרגות שלום ואהבה בין בני האדם / אל תבקשו
ממשלת לים על מחשבות רעהו בעניני האמונה / השלהים
לבדו בוחן לבבות ובוחט משתרי לבב / ואנחנו תמול לאנחנו לא
נדע מה נעשה • לאו ורחו אם תמלאו בתורתינו הקדושה עוסק
אחד המשור בידי אדם על המחשבה והאמונה • והכתוב ז"ל
לוו לבבל הרבנות מפוסעי ישראל כדי שיחורו בהן בתשובה
(חולין ה' ע"ח) • והחכמה לא תעוו ידכם לנהוג את העם
בשבע ברול / כי אפסי הרבות לא ינוחו בשהל החכמה / ורדיה
וכפיה ותעוב לא תתקיימנה בשלמה • אל נא אחי ! אל
תרעו ! ואם בימין תקריבו השלום והאהבה / בשמאל דחיפה
תקריבוהו • חמלו על נפש אחיכם נוסח בלא אלהים בשהד
מכם ואל תתנוהו למשסה / כי לא תמלט מחלת לב המעורים
מרר לוכה ודון / מלים נרדף נגוח ונמלם • השמרו לכם לאת
חרב נוקמת ניד תנוס / אחת ידעתם את יגר לב האדם הכוסף
לנדות

לרדות , ונרגות ימים קהי' לו הנקמה לנועם , ומחלק לב וולתו למסיבת נפש . המלטו נעד נפשכם מפני העלוקה הזאת הנקמה הזוחלת תחת כפות רגליכם ותומרת הב הב ; ואם לא תמלא מקום לרות למחונה , סופה למנות דמי בעליה . דרשו מספט , רדפו לדק , והורו דרך החמת בנקיון השלום . תנו העוו לחלציס , ותחס להבו ותלהבו . "

אלה דברי ההקדמה הלזאת הוחת המלאה חמת וכינה , ושיח היקה מנוח ספר האפאלאגיא להחכם מנשה בן ישראל זי"ל תסר דרס טוב על עמו בימי הסר אליוויער קראמוועל מושל במלכות אנגליה , ושיח מלאה חן וחכל טוב בעיני כל רואיה , ותקרת בכל גבולות ארץ תשכנו , וכל הורחה מלא פיו נשנת והלל לכוחנה , ותהי לתפארת ישראל ולטוחת יעקב בלב הטריס ומושלי ארץ ובלב כל חכמיהם . ווה הי' בשנת תקמ"ח .

ריהי לתקופת השנה ההיא ותלח לאור מחברת קטנה ממחבר פלוני אלמוני תחת שם דרישת האור והמשפט *) , ושיח מלאה דברי חן לכבוד רבנו משה זי"ל ע"ד ההקדמה ממכרת . והמחבר הים דובר לאוח ויודע בינה שמח מאוד את דברי רבנו זי"ל תסר נזר חומר על החרם והנדוי ויקרא בקול שמון לאמור : נפלה המסוה מעל פני משה הוא עומד גלוי פנים לעין העדה , כל הים רואה כי הסיר מעליו חבלי הדת העברית , ומוסרי החוקים נתק . הוא הרס מה שבנה משה , תסר שם דיני מלקות ומרדות וחלוט על הים יסור מאחרי קורקו . ועתה נגילה ונשמחה בו כי השליך מאחרי גיון תורת משה , ואולי יקבל עליו הדת החדשה המיוסדת על האהבה והאחוה , ומי יתן ונחי' לראות עוד הפלוסוף היהודי בא לאחוז תחת כנפי דתינו , ויהי לנו למושעות בהחזיק אומנתינו ביקר שחת וביתר עוז לפיון כל מלעיג עליה **) וכהנה דברים רבים תסר

ירדו

---

*) בתרגום גתך ליבט תורר רעבט .

**) סכוף הענשה נכרת מחבתב בותב החבור הזה , כי נודע שם המחבר וידע כל הים שלא ביון להחזיק אומנת הנוצרים כי אם להאבילות נדבנו זי"ל ולהבעיר אחתו לשפוך בוז על דת הנוצרים ולהשפיל את אחוזתם . ואם לא עלתה בידו , בחזר ירחה הקורא להלן .

ירדו תוך חדרי בטן רבנו ז"ל הסס לבב עם אלהיו / ומכבד
את תורתו בכל נפשו • ויהי בבוא המכתב הזה אל רבנו / ויחר
אפו מאד ויאמר : עתה אקום ואכתוב ספר מיוחד בעניני
האמונות והדעות ואבאר את כל מחשבותי בעניינים הנשגבים
האלה / אתכונו ירחו רבים כי לא עמדו על החקירה והבחינה
בעניני הדת / וילמדו בינה ויוסיפו לקח • וטרם כלות הזעה
ההיא יצא לאור ספרו המפורסם המכונה ירושלים / ירושלי הבנוי /
בעיר שחברה לה יחדיו החורה והחכמה הצדק והמשפט / ומי
יפחד את גודל מעלת הספר הזה / הרחוי ונכון להבנות על
יסודותיו כל למודי היושר והמשפט / ומקורו יצאו כל הבחינות
בעניני האמונות והדעות • ואם אמנם ירצתי לנעים את האלהים
הזה להוציא לאור הספר הזה ולהעתיקו / כי נשגבו דרכיו וקיר
כח אנכי לעלות על גמוקיו ? בכל זאת לא חרף יד ועשה
את אשר בלב ידי / למען לחזה דעת לקטנים כערכי / אשר
לא ידעו לקרות את הספר הזה בנקבו בלשונו • וה' אל אמת
ינחני בדרך אמת !

מרם החלי להעתיק את דברי רבנו ז"ל אבאר לפניך /
הקורא ! ההלעות אשר עליהם העתקו תדעו • ואת
השאלות אשר נפלו בם ואיך התירם בשוב טעם ודעת • ובזאת
נפח פנימה להבין את מחשבותיו העמוקות • ואת היקיצו
ומשפטיו היסרים והנכוחים •

השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לפרות ולרבות בה
ולרדות בכל נבחיה / בל שם תחת רגלם לעשות
בם כטוב בעיניהם וכטוב בעיני חכמתו ויסרו יתברך / אשר
ברא את הכל מגרגיר חול עד הרמי אל / שלוש מים ג' אחיו
בסבה ומסובב / לעשות ברייה שלמה ומלאה כל טוב ברצונו
הקדוש יתעלה • והנה ברקטים ימי הארץ בעוד המין האנושי
בימי נעוריו / לנטיש מקי מספר / חדלי החכמה ומוסר בל
ידעו / לא מי' להם משפט וולת משפט החזקה • ותהי יד
החזק על החלש להקח ממנו את אשר לו בחזק יד • משפט
הנחלה לא ידעו / ולא היתה בברית ארץ לחזק מים / כי־אם
מים זרוע לו הארץ / וכל הנלים נגר • ויהי מחרי טולידם

בנים ובני בנים ויתחתנו אלה באלה וירבו משפחותיהם לבית
אבותם , וירב גם חמס גם עושק וריב ביניהם , ויעלו אלה לקראת
אלה ויערכו אתם מלחמה , אלה נכו לפי חרב ואלה ירשו את
אחוזתם , ורבים נורשו מעל פניהם וילכו בארץ למלוך להם
מקום לבדם , ויתחלקו לממלכות רבות ויבנו להם ערים
לבטח ומגרשיהם היו למקניהם , עד כי היתה לאיש ארץ אחוזתו .
ויהי בישבם איש איש על מכונו התחילו לעבוד את האדמה ויטעו
כרמים ויעשו להם גנות ופרדסים , ורבים היו בעלי מלאכת
חרש לוטשי נחושת וברזל , ואלה היו בעלי מלאכת מחצבת-
קופסי כנור ועוגב , זה בונה וזה חולב לבנים , זה תורג וזה
קופר , ויהי איש לעזר רעהו , וימלא איש את חסרון זולתו .
וישבו כן ימים רבים על הארץ . ויהי ברחותם כי טוב ונעים
שבת אחים יחד , ויבוזו בנדיבת לבב ממלכה וממלכה להיות כל
איש עומד לימין רעהו לעזרהו ולמלאות חסרונו למען תת
חוקה וקיום לחוסר הכללי , ויהי להם קנון חברתם כאיש אחד
אורכב מאיברים רבים אשר לכל אחד מהם כח מיוחד לפעולה
מיוחדת , בידו יתפש , ברגליו ילך , בעיניו יראה , ובפיו
ידבר , ובכל זאת כלם שווים לעומת למען יתקיים הגוף כלו
ע"י העזר והסעד אשר לעומתם יעזורו ויסעדו זה את זה .
והברית הזאת היא הנקראת ברית־החברה (שטאט) , וכל
החקים והמשפטים אשר שמו להם בהסכמת כל אנשים המה הקי
ומשפטי ברית־החברה (שטאטס גיעטזי) קדושים ונעריצים
המה לכל איש אשר בא לגור בקרבם . ובעת ההיא לא היתה
להם לגודה זולת לגודת החברה . ומאנס מאז קמו לאנשים
חקקי לב אשר הכירו את הורשת יים מלין , ויספרו בשבלם
כי לא תמות הנפש במות הגוף אשר תשאר לחיים נלחיים , וכי
ים שכר וגמול עתיד להנתן לפועלי טוב ויסרי לבב , והעדרו
רע דומה לפועל ולמות יפלו בו אנשי רשע המשחיתים את דרכם
על פני הארץ , ויחלו לקרוא בשם אלהים , ויגיעו תומר ודברים
בקהל עם , מנפלאות אלהים וגדולתו חכמתו וטובתו , ויתפללו
אליהם עם רב לקחת לקח מפיהם , ונחתשה ברית חדש ביניהם
וביה הנקראת ברית־אלהים (רעליגיאן) . והיו כל האנשים
אשר שמעו את התורה הזאת מפי מורה אחד ואשר קבלו הלמודים

כלם על דרך אחד / כני תנודה אחת • לך מעשיך היו מתנשים אשר הציגו חיוב המציאות בשלילת הגשמיו / על דרך המוסכלות • *) ורוכם לא יכלו הבין דבר כי אם בדרך המוחש / לכן בחרו מוריהם פסלים והמונות בשמיות / וינמו היכלות ויציגו שמה צלמות ומרות שונות / אלה בחרו בצורות לבלות הגשמים / ואלה בתמונות ברואי ארץ ואלה הרכיבו יחד צורות בעלי חיים עם צורות שונות אשר מלדו בדמיונותיהם / ולאחת נתחלקו הדעות ונתפרדו הכתות עד שנעשו לנודות לנודות / ירחתן של אלה לא ירחתן של אל / וכל לנודה ולנודה היתה מבני ברית־אלהית מיוחדת • ותהיינה שתי הבריתות אלה ר"ל ברית־החברה וברית־האלהית לממשלת העמים / על פיהם עקרו ודרשו ולמדו מוסר ודעת / על פיהם ערכו מלחמה ועלו בגוי שונאיהם • על פיהם חלקו את הארץ • וברגות הימים העזיה יד בניהי הברית־האלהית על בניהי ברית־החברה ותקח את משפט הגבורה לקחת מבכורי הארץ וחלביה / לספוג ולדון על כל דבר ריב בעם / ובניהי ברית־החברה היו תחת שבעם / ואת כל אשר יפקדו בניהי ברית־האלהית בעשה • ובקוש מלך חכם בארץ וירע את העול והאון אשר עושים הכומרים ובניהי ברית־האלהית • כי פיהם דובר חלקלקות וכלו חנף ומרע / וילחוש עליהם ויקח את משכיהם וירדפם עד חרמה • ואחרי ימים לא בביר קצרו הנגשים הנרדפים אלה קצר אחד עם המון העם ותגבר ידם על בניהי ברית־החברה / ויקחו מידם את שללם וישבו בארצם כמקדם • כה היתה מנחם כל ימי הארץ / פעם עתקו אלה ופעם נברו חיל / ופעם היתה יד אלה על העליונה • ועל כל פנים נשתתה תורת האדם על הארץ / ונאחד היושר והמשפט / ואנשי חמס נאספו בתוך מנין ; כי נהיות מוסדי ומנהיגי שתי אלה הבריתות שלמים יחד ואין קטטה בינותם / כי לא שניהם שוה לרעה על עמם / כי לאחו את העם ויבוקו את הארץ נוקה ומבולקה / יקר כליון שרירות־לב בניהי החברה אשר בלע בלע הכומרי ; אוי אשר לא פנה אל עצמיהם ואל תורתם / גרשו מהשתתף

בנחלת

---

*) ועיין מה שכתב בענין הזה הרמב"ם ז"ל מורה נבוכים פ' כ"ט לחלק השלישי •

בגחלת חברתם / ובן־חרס אשר נמלט מחמת נשיאי הבריות־האלמית נפל תחת שבט ברזל אשר ביד נשיאי החברה ושוטריהם • ואם לחוש ילחמו יחד שתי אלה הבריתות / לקחו נקמתם מדם עמם / בהעידם תהפוכות ושערורי' בקרבם ותהי יד איש בתחין וחרב איש ברעהו — כן דרך ריב רשע לא ישקיט עד שיכבו דם נקי ויפיל חלכאים בעלומיו " — • פקח עיניך וקורת התבונן ! והלא בספרי דברי הימים שבכל דור ודור / תמצא שערת רשעך ופלגות תחוזך / ברחוקת הערות הרבות אשר נתהוו בסבת עקשות שתי אלה הממשלות / יחללו ספורות למו מספר ההרוגים / לנשים ונשים ועף אשר נפלו לפי חרב במבוכות האלה / יען לא נקלב חק וגבול לכל אחת מהנה עד כמה תגיע כחה ועווה / למען לא תשלחנה בעולתה ידיהם • ולאחר שעמדת על הדברים האלה קבין עמקת מחשבות רבנו ז"ל בספרו ירושלים כי גו מדד ברוח מביניתו רחבת יד הבריתות האלה / וקלב גבול למו / עד היכן תגיע יד ממשלתם מבלי פגוע יד אחת בממשלת ריעותה • ובלבה נא לשמוע אמרי פיו / דברי חכם חן / בחלק הראשון מזה הספר בקלור נמרץ / כאשר לקל ידי להעתיקם ולהניחם לפניך בלשוננו / זה לשונו •

„ הפלסופים שבכל דור ודור חלקו יחד על דבר תבות דתי אלה הבריתות ועל תולדותיהם / למען שום גבול לכל אחת מהנה עד היכן תגיע משפטה על המין האנושי / ולא תשב האחת את גבול ריעותה • ובכח הבחינה הזאת תסתעף תועלת גדול כללי / כי יתבררו התופנים אשר בם יעוורו ויסעדו מושבי אלה הבריתות איש את אחיו / והתופנים אשר בם יעמדו מנגד כוחים אלה לאלה • וזו היא החקירה אשר נשאתי את לבי לעיין עליה / ואלה המשפטים אשר אשים לפני העדה לחות דעתה אם כנים המה • "

„ בצאת החדש ממנו השמנות להתחבר עם ריעיו / להחזיק את עלמו בקנאי מפורסם (שטיללשווייגענדי קאנדיטיאן) לבנות בבריח החברה לקבל עליו עולה ועבודתה / ולשמור החקים והמשפטים אשר שמו עליהם מיסדי בריתה / למען ישגיע עוד מעוג הכללי / ולתת חלק מנכרתו אשר נרכו אלהים

הן בכחות הגוף הן בכחות הנפש והן במאודו לעובדת הכללי והפרטי לריעיו לנפשי חברתו , ובזה ישלים איש את מחסור אחיו , ויהיו כלמו כנפש אחת שלמה לא תחסר כל דבר . ובדרך הזה יוסב התועלת אשר שם חוק להם הבורא יתברך בחכמתו ורצונו הקדוש . "

" האושר אשר יקנה האדם על הארץ ממנה יחלק לשתי מחלקות . המחלקת הראשונה הוא האושר הזמני הבא בסבת כשרון המעשה הלדק והיושר והשלום והאהבה והאחוה , והמה הקשרי התנועה ועמודי החברה לעשות את כל הנפשות רצויים לתכלית אחד הכלוגה בין אדם לאדם . והמחלקת השניה הוא האושר הנצחיי הבא בסבת טהרת המחשבה והצריף את הלב לירוא מפני אלהים , ללמוד מוסר ותושיה , ולבקש חכמה ודעת , למען היות איש ואיש שוחף אל תכליתו הכלוגה בית ובין המקום יתעלה . *) "

" להיות תועלת הזמני והגלוי החברה מסתעפות מכשרון המעשה ומפעולות טובות אשר יפעלו הנשי הקנון זה לעמת זה לתכלית אחת , תהי' ממשלת גריה־החברה כמושלה מכרחת שוחרת המעשים , וכח מספיק בשער המלך תחת

---

*) על הקורא המשכיל להבין את דברי הבעל זצ"ל על בוריים . בלחש אין להפריד כל כך התועלת הזמני מן התועלת הנצחי , כי מלך תכליתם האחרית יקחברו להיות לאחד , ובוף כוף יבינו את האדם אל תכליתו שלמותו , ודמה תועלת הזמני כפרוזדור המביא אל הטרקלין הוא תועלת העתידי . אמנם מפלת הקניניס אשר נקנה להם התועלת ונבדלים ונפרדים המה . כי קניני התועלת הזמני , הלדק והמשפט וכו' לא יקבעו כי אם בחברה , ובהיות האדם בלמוד עלי מי מאיי היש ואין איש אתו , אין יחלה את האדם לעשות לדקה ומשפט ? אבן ירצה מלהיות להבית התועלת והתושיה ודרישת האמתה והדעת יבינו גם לגיד יחידי שוכן מדבר ביה תרן לא עבר בה איש . ובזאת ענין פוכן דבריו ז"ל : מכשרון המעשה לבדו תסתעף טובת הכלל בקיום החברה ובשמירת גריתה , ובעשות האדם את המעשים הטובים במחשבה טובה וכלב שלם תסתעף ממנה גם טובת פרטי וזה תועלו הגלוי . מטהרת המחשבה לבדה תסתעף טובת הפרטי לעשות תועלו ילה ושלם ודבק באלוה הבורא יתברך , ואם בהבחה יעשה האדם הלדק והמשפט וכו' תסתעף מהם גם טובת הכלל . בחון את דברי מלה והבן .

תחת יד זקני הארץ ומופטיה ; ומוסר הנלחמי למען חסר יסתעף
לכל ימים ותים משהרת המחשבה למען הטוב שלמותו התמידית
יהיה תחת ממשלת הבריה־הפלהים והיא מנושלה שקטה מלרפת
הרעיון ומוכחת מוסר , ומקום כבודה בהיכל אלהים ביד כהני
עליון ומשרתיו . "

„ איש יושב בעל עגל ועמון יד מבלתי סוס בקפו לשלח לת
עול החברה בתחת מן הכתוב חסר תלך לו הלהים ,
תף שלנו לב שהור ותין בו נפשעל , לת יתות להקרת חבר
טוב לחברתו , כי בסיות הפלחת החברה מיוחדת על השעולה ,
ובעפלחים ימך המקרם וקופר בריקה , תהיה השעולה עקר
שפלחה מלת תנשים ; למען נהפוך הוא בבריה־הפלהים , כי
להיות עבודת הכורת מבלי מחשבה טובה וכונה רצויה כשים
הילדים וכשיג הוקנות לין בה מועיל וממש , תהי עקר שפלחה
מלת בני בריקה המחשבה הטובה למען תהיה העבודה עבודת
הלב בלי חנף ומרמה . "

„ ברית־החברה תשיג לת מבוקשה מלת לנשים בנהוג לת
ממשלתה בהשכל ובתחבולה , בתתה שכר טוב
לעושי רצונה ושומרי חקוקיה , ובספרד השכר למתעללים מבלתי
החזק בפלך , וביסר לת עוברי רצונה ומשריס נגד חקוקיה ;
לת כן הבריה־הפלהים היא תעמוד על מכונה בהרבות חכמה
ותושיה בלב בני בריקה , בהורות לת העם לדק משפט ומשרים ,
בהעיר לב נרדמים ובלבב לנשים נבונים לקחת מוסר , לפקח
לת הפלס שכר לשומעים ולת עונם לממתנים . שומר תרחוקים
לת יבקש שכר , כי מה תקן ומה תוסיף לו ? לת חכם בעו בלת
שכרו בידו , זו חכמה זו תורה וזו שכרה ; וגם קללו ידי נשיתי
הבריה־הפלהים להשיג לי שכר טוב לשומעי לשרתה , כי לין
ישלים שכר זמניי תושים נפחים , ולין תמכר משפט הגבורה
מחיר נדך עדשים ? — ומוסר בתוכחתה לת ייסר ולת יענש ,
כי גמולו ברשעו , זו עברה וזו עונשה . "

„ אמנם מי חכם ולת יבין לת גודל החסרון בקנון לנשים לשכר
לת יפעלו פעולה טובה מבלי תקוה הגמול ויראת
העונש , ושם בדרך ללת נוכל לומר על הקנון כוה שהוא מקיים
בריתו

בריקו ולא נראה בו השחתת דרכו והפרת חקותיו , נכל ואת הוא רחוק מאד מאמתת שלמותו , כי כל מעשה העם ופעולותיו ממקור לכוב יזובו , וקיום חברתם נשען על משענת קנה רצוץ , ומונח לב לנשיהם הכל ורעות רוח . לא כן החברה אשר לנשיה לפני חיל וסוסתי בגע ירתי אלהים ואוהבי מוסר , המה יפעלו טוב בתום לבבם ובנקיון כפים , גמול לא ישאלו בעשות טוב , ומפני פחד העונש לא יסורו מרע , בידעם כי אין טובה בארץ בעשות טוב , ואין רעה בעשות עול . אלה הם הצדיקים אשר ה' קורא , קהלתם קהל ישרים וקריאתם קריאה נאמנה לדק ילין בה . ולמען הסג השלמות הזאת תהיה הצדיקת-האלהית לעזר ולמשענת לבריית-החברה , ותחויק את בדק שער המלך בהורות את העם דרך קוסיה , בחנך את ילידי בני בריתה לאהוב את העוב ובחור בו , ולשנוא את הרע ומאום בו ובמלחמת את לבבם רוח דעת וירצת אל , ומן ממקור טהור תביענה כל מעשיהם לטובת החברה , יצליחו בכל אשר יפנו , וחברתם תברך ישרים גכון תהי' עד בלי ירח , אשרי העם שככה לו ! "

„ ובואת אוכל להשיב על שאלת השואל : להורות היה ליפות נמצא ממשלה ומלכות אשר אוכל לומר עליה במחלט שהיא טובה ומובחרת מכל רעותיה ? — הן ידעתי קולר רוח לנוס להשיב על זה תשובה שלמה ומספקת , כמו שהי אפשי לרופף לנזור לומר מחלט על אחד מן המאכלים שהוא טוב ומסוגל לבריאת האדם מכל מאכל זולתו , כי כאשר יבחן הדבר הזה בבחינת כל אדם פרטי ויסתכה המשפט כפי השתנות טבעו , מינו , מזגו , מספר שנותיו ותכונת אחלקיו אשר הוא יושב בו ; כן יבחן דבר הממשלה בבחינת עמה וארצה , אם עם עשיר הוא אם דל , החוק הוא הרפה , אם ענוג ורך הוא , או עם נועז ועצום , ובבחינת תכונת רוחו אשר בקרבו , אם רוח נדיבה אם רוח נכאה וכו' ; — וכן בכל זאת לעצה אני אלקי בחמדי : שעל כל פנים המובחרה שבממלכות היא הממלכה המשגחת בעין פקוחה על עמה למלאות לבבם בחכמה ובמוסר , ומוקנת יד לבני בריתה לזכך את הרעיון ולהצריף את הלב לנזור תרחות משפט ולדעת לדק ומישור ; למען ידין כל איש כי מפלת החכמה

החברה יהות להשפיע מברכתו אשר ברכו אלהים בחתן מן הכחות הנמצאות לטובת עמיתו , וכי גם אלהים כחות טובות בתים מאשר לזולתו , והחסיר מזה מה שמלך לרעהו למען היותם נמדדים יחד בחברה , ולהיות תמיד לעזר כנגד רעהו . וזה שניצ כנסיה אחת מכנסיות האדם למעלה הרמה הזאת , כאשר תגביה עוף על נפי מרומי השלמות ותהי לגם עמים , ושו נקל הדבר על נגידי העם להעות את לב עמם לכל אשר לבם חפץ , בלי מקל ורלועה , ובלי הבעחת גמול , כי כל איש יעשה הטוב והישר בעיני עצמו ; ואשרי ארץ ועם , אשר לא תוחיל על פקודת מלכיו ושריו לסור מהוכו לתמוך עני ואביון , כי גם רוח נדיבה יסמכהו , ומקירות לבבו יפיץ חסד ואמת , והיתה עבודת הצדקה בעתה , ועל נדיבות יקום עדי עולם . "

" הנך רואה , הקורא הנעים ! את הלמודים אשר ילמו מן הבחינה הזאת , וידעת היום כי כרחוק מזרח ממערב ריקנו משפטי אלה הבריות , ואיך תעמודנה מנגד לבלתי הגיד החתן את גבול רעותה ; רחי זאת לא כדאי זאת , הבריה־החברה מפקדת ומכרחת , והבריה־האלהית מלמדת ומוכחת ; ומפי בריה־החברה ילמו חקים , ומפי בריה־האלהית ילמו מצות־ *) ; ויד נגידי בריה־החברה שבט מוסר ומקל חובל על גוזל הרשע , ויד נשיאי בריה־האלהית חבל הסדה להדריך ולהסיר את לבב העם בדעות ומדות בשפה נעימה ומענה רכה ; הבריה־החברה תסור עין מעוזרי רשעה ודוחפם מלפני בקהל לה , והבריה־האלהית נותנת יד לפושעים לשוב מאחרי דרכיהם הרע ומקרבת את החוטאים בלקח טוב לפתוח להם פתח תקוה להשיב דרכם ; כללו של דבר , יד הבריה־החברה להכריח את בני בריתה למלאות את פקודתם , ויד הבריה־האלהית חן הכרח וחן חונם , והכל תלוי בבחירה חפשית מאת הנשים , כי משפטי בריה־החברה בנויים על יסודי הסכמות אשר הסכימו בה

---

*) החקה תפקוד על המשכה אף שלא נודע טעמה ובוונתה , המצוה פאנם עיקרה על הכוונה והמחשבה הנקבלת עמה .

זה כל מגמתי בעת הקם בריתה , ובברית־האלהית לא יתכן לא הסכמה ולא קשר , זולת הסכמת חכמת התורה יתעלה וטובתו , וקשר הסנות והמסובבות העלולות מרצונו הקדוש . "

" דרשתי וחקרתי את הענין הזה בבחינה עלומה , ומצאתי מספט מחלט נגוי על היקשים ישרים לאמור : לברית־החברה תאות הפקודה וההכרח כי נתן לה המשפט (מיין פֿאלקמאכט רעכט) על האדם , ולברית־האלהית לא תאות , יען אין לה כי־אם זכיה (מיין מונפאלקמאכט רעכט) באדם *) . ולמען תבין את מחשבותי אלה בענין ההבדל אשר בין נדרי המשפט והזכיה , אשר לפניך את המשל הזה , אולי יגיה לפניך את דרך החקירה הזאת , אשר כתבתי פה לפני החכמים החוקרים המוצאים מוצא בבחינות כאלה . "

" כרם היה לרחובן בקרן בן שמן , ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק , ויבן מגדל בתוכו ויקב חצב בו , ויקו לעשות ענבים , ויעש בושים . ועתה לרחובן בעל הכרם הזה משפט החזק לעשות בו כטוב בעיניו , כי פועל כפו הוא , ומידי תרימתו ועמלו היתה לו זאת . ולשמעון ולוי יהודה ויששכר וכו' אין משפט לקחת חשבון אחד מנפעי הכרם הזה , אפס יש להם זכיה לבקש מרחובן לתת להם חלק בס למען רווח נפשם השוקקה . כי מאז ברכו אלהים בשבע עד בלי די , יאות לו מאד החכמה והיושר להשפיע מטובתו על ריעו ועמיתו אשר מעה ידו ולא השיגה לעשות פרי כמוהו . וכל בקשה ושאלה המיוסדת על פנת החכמה והיושר ומסכמת עמהם , נקראת זכות השואל , ונותנת תוקף ועוז לעלמותה , ואם רוח נכון בלב השומע ימלא את השאלה כפי אשר לא ידון ,

---

*) החכם ז"ל הלך במקום חזה דרך חקירת עצומת בגדרים והיקשים רבים , אשר תכבד על הקורא אם לא מלא את לבבו בהצעות והקדמות בחכמת המשפט הטבעי (יוס נאטורע) , כאשר כתב הוא בעצמו שלא הציג את הדברים האלה כי אם לפני החכמים החפצים לדעת את מוצאי חקירותיו , ובקש מהקורא אשר לא ימצא בם חפץ , לעבור עליהם : לכן השמטתי אותה בהעתקה הזאת . ועל המבין לעיינה בפנים הספר או לציית עלי ואמסרה לו , כי פושטקת היא בידי , אף שלא הדפסתיה פה .

אך אם ימלך ראובן להטות אזנו לבקשה ולא ימלא את השאלה ,
אין לאדם יוכל לכופו , כי גיד שמעון או לוי או כל איש אולמו
אך זכיה לבקש , וגיד ראובן ממנם המושפט למלאות את בקשה
אם אין . ויהי היום ויקם ראובן ויתקע כפו במסירת מודעתו
לאמור : הנה אנכי נותן את כרמי אשר בקרן בן שמן לשמעון
רעי מקנה גמורה בלא שלם ובנכם חפצי ; הנה העבדי את נחלתו
על ידי שמעון , ובזאת נחלפו כחותיהם על דבר הכרם הזה ,
כי כוזכית שמעון נעשה כושפט , וממושפט ראובן נעשה זכיה
כוכית אחד הנכסים ; ומעתה אם ימלך שמעון לתת לראובן
חלק בן אין גיד תנום לכופו כי לו משפט הלחוש הנתן לו מראובן
בעל הכרם הראשון . "

" כן הדבר בכל ענייני חברת אדם שבנוי על הקשר שבין
אדם לאדם . כל ימי היותם במצב השלמות אין לאיש
בלחוות דיעו ובקניינו כי—אם הודת־הזכיה לבקש מאתו שפעת
עזבתו עליו ולתת לו חלק מאשר חלק לו אלהים , כפי הסכמת
החכמה והיושר ; אפס בבחרם לעצת יחד בחברה וריעות , ראו
כי טוב מן הנמנע להשיג תכליה הקשר מבלי שום להם תקים
ודמות אשר יקבלו עליהם כל בני בריתם לחלק מכחותיהם
ועושם לאשר אין לו , ולקחת מחירו מפרי כחותיו אשר חלק
לו האלהים . ואלה דברי הבריה כרתו להם ולבניהם לחבריהם
עד עולם , לעמוד איש איש לעומת רעהו בכחות גופו ונפשו
ומקורו , ולהשפיע תרומתם אלה על אלה . ולמען שום חוק
וגבול על כמה תגיע קניעת איש בקניני רעהו , מדאגה מדבר
כן ברבות הימים יולד חמס וריב ביניהם ויעלה איש לקראת
ריעו לקחת הונו בחזק יד וזדון , או ימלך איש לעמוד לימין
עשוק ולהציל נפש לדיק ממלקעת פרעה , בחרו נבונים ומלכים
ויועצים על האנשים למען יעמדו על המשמר ויסגיחו על עוצת
והלחם בחברה , ובכח ההסכמה הזאת המקדרת עוצת הכלל
והפרטיים יחד נעשה הבריה־החברה בעלת־משפט מפקדת
ומכרחת המעשים , כי נתן לה המשפט מכל איש ואיש מהנשים
אשר בלו לחסות תחת כנפיה , להיות שוברת על כל מעשיהם ,
ולהכריחם לעשות העוב והישר על פי פקודתה ; לא כן תמנם

הבריה

הברית־האלהית המיוסדת על העניינים שבין אדם למקום ,
כשגבו דרכיה על כל מעללי אנוש ותחבולותיו , ומי לימד שם לה
משפט על קניני האדם וגופו ועל ממוניו הזמניים ? ידענו כי
לא יתכן משפט מבלי היות זכיה קדומה לו , להיות כל משפט
מיוסד על הסכמה ואם אין זכיה אין מקום להסכמה . והזכיה
אמנם תסובב מפאת מחסור הצורך אשר יצוף לנדיבת הלב
להשפיע אלין מברכתו ; ועתה הביטו ורואו איך נעו מעגלותינו
מדרך האמת בהבל ברוחינו לומר , משפט אחת לברית־
האלהית ולברית־האחרה . הנלע לשדי בשפוך לפניו דם עקודים
והקטר חלב מריחים , האפץ לו בפעל כף אנוש וכחותיו בתת
לפניו ממיטב כרמו ? ידעתי כי רוח קדים מלא בטן חווי שוא ,
ובפי חכמים בעיניהם דעת רוח בדמותם ערכנו נגד האלהים
כערך האדם נגד האדם , ויחשבו עבודת הלדיק לאלהיו כעבודת
העבד לאדוניו , וירחת הנברא מפני הבורא כירחת החלוש
מפני הגבור ; ובכח הרעיון הזה תעו רבים ויחפיזו על האלהים
דברים אשר לא כן , ולא שמו לבם לקור עוד לחרי עקבי
הענין , ויהי בעיניהם היש מחסר משלחן גבוה כמחסר משלחן
הדיוט , ויחשבו עוגג אחד לפניהם מבלי ערף כליותם להבין ,
כי הסומר מרחום אל לא יפעל לן , כי־אם מטיב נפשו וממלא
מדת שלמותו , והפונה עורף ומסיר אזנו משמוע , לא יחסר
מאתו מאומה כי־אם משחית נפשו ומחסר מדת שלמותו *) .
שים לבך על זאת ובחון דברי ותראה כי ההכרח והאונס מתנגד
למהות הברית־האלהית , יען לא יתכן ההכרח כי אם במקום
המשפט , והמשפט יצא מסורת הזכיה אשר נחלקה למשפט נכח
ההסכמה , וההסכמה לא תאות כי אם במקום המחסור והצורך ,

---

*) הזהר נא , הקורא ! הנעים בדברים האלה ואל תמהר להוציא מפיך
שאלות והשגות עליהם עד בלותך לקרות את כל דברי המכתב הזה ,
ואז יותרו כל שאלותך מאליהם . אך את זאת אשים למטרא לך , לדעת כי
עד הנה לא דבר מאומה מתורתנו הקדושה הנתנית לנו ע"י משה רועה נאמן ,
כי אם מברית־האלהית אשר באו בה כל אומה ולשון , עם ועם כדרכו אלהי
יעבדו בכה ואלה בכה , ומקור הברית הזאת הוא שכל האדם ולא קבלה
אמתית , אכן בחלק השני ידבר בתורת משה ומצותיו כאשר תראה להלן .

ולהיות ממחסור והצורך סותר את עצם ההלהות , אין כאן לא זכיה ולא הסכמה ולא משפט , ובעולם תבעל דעת ההכרת והחונם מלין . "

" אבן אם יפלא בעיניך , הקורא הנעים ! לאמור : אם כן הוא , הלא בריית־ההלהים עניה ודלה , נכסים וכוח אין לה , וחיל ואוצר חדלו ממנה , מאין תמלא לכסף מוצא למען שלם שכר כהניה , ומורי לדך אי׳ איפה יקחו גמול חלף עבודתם ? — דע כי עדן לא עמדת על העיון והבחינה , לדעת מהות הברית־ההלהית ותיכות כהניה ; כי בדעתך ואת תוסיף העמק שאלה ופלא לאמור : כהני עליון אין יבקשון שכר , ומורי לדך אין ישאלו כסף מחיר עבודתם עבודת הקודש ? איכה תמכר הכמה בכסף , ואין יומר לדך ומשפט בעד הון ? מה יפעול לקח המורה בלב השומע אם כמרכולת בנלע יקנה , ומה יוסיף מוסר ותוכיח בלב איש שוע אם בעשרים גרה יערכנה ? — בינו דברי משה לחון הנביאים באמרו : ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים אשר צוני ה׳ לעשות כן , ודרשו חז״ל מה אני בחנם לא אקח בחנם . אחנת הנלע לא יסכון בלב נביא , ותשוקת ההון לא ינוח בגורל הנדיק אשר דבר אלהים בפיו לדרוש טוב לעמו , ומה לאיש רס ונשגב כזה ולנחלת קניני הבל אין בם מועיל , בהיות אלהים נחלתו ? מדת הענוה וההסתפקות ותעוב התוערות הם היסודות אשר נשען עליהם לב מורה לדך לעדתו , המוקם בכל מעדני חלב ומשכיותיה , ומחשבם לאפס וחהו . איש אלהים קדוש כזה לא יסב בתרמנות רוזנים ונפת פג מלך לא יגעל נפשו , כל חפלו וכל יעשו אך לפעול טוב בעמו , ולטעת מוסר בקרבו , ואם עלית קיר קטנה מושבו , ולחם נקדים לחמו . לחנם אם בכל זאת הקירו להם החכמים והמורים לקחת שכר ותשלום גמול , אין להיות דרכם כ״א מפנה לחת , וזה מפנת שכר בטלה , כי להיות הומן מתת אלהים אשר חלק לאדם על האדץ למען קנות בה את שלמותו אשר עליה הוא עולף , יחשבו אלהיה אשר יתנם האדם לעובת ריעיהו כמחסור וגרעון ממלודו , ומחירם יכול לבקש שכר . ויהי׳ אם כן שכר עובתי הכלל בענייני החכמה

והמוסר שכר בעלה , ועל ברית־החברה להוציל כסף מאוצרותיה למען הספיק דורשי מוסר שכר בעלמא , כי להיות פעולת הצדיק המורה דרך היטר גם לעושה ברית־החברה , כי יסתעפו המחשבות הטובות לתכלית מעשים טובים , מן הדין , על כן חייבי העדה לשמור את כתבי בריתה מדאגת המחסור , למען תיות לבם פנוי ועסוק ללמד דעת ומוסר ולהסקיף בעין פקוחה על דרך הטעם . ויהי׳ ס״ב עזוף בעוד ברית־החברה לתועלת העם בהחזיק את נדק בית הכתבים , ולהשלים להם עתם אשר הפחיתו מומחיהם לעזות בני בריתה . ״

״ הן אלה נבולי הסתי הבריתות האלה , וידע כל מבין אשר בחן את הלמודים אשר יצאו מכח החקירה הזאת את מהותם וחיבותם , למען כלכל דבריו במשפט ביום בא ריב וקטטה בין רחשיהם , (אשר לא יולד בינותם כי אם בחסרון ידיעת מהותם ועצמם) . ולמען לא ימושו מפי הקורא אוסיף לשנות אותם עוד בקיצור כללי , ואומר :

הברית־האלהית מצרפת המחשבות .

הברית־החברה מפקדת המעשים .

המעשה תפול תחת הצוי כי היא תלוי׳ ברצון , לכן יבא שכר על הקיום ועונש על המרות .

המחשבה איננה נופלת תחת הצוי , כי איננה תלוי׳ ברצון כי אם בשכל , לכן הוא מן הנמנע לתת שכר לחושבי טוב ולענוש חורשי רעה .

המרות פי נשיאי החברה יענש על פיהם כפי הרשעה , כי כל איש מאנשי החברה נתן להם המשפט לדון עליו בעת הכנסו לחברה , לאשר נתחלפה הזכירה ע״י ההסכמת ונעשה משפט .

הסרת אזן משמוע דברי ראשי ברית החברה אי אפשי להענש ביד אדם , כי אין לאדם משפט על דברים שבינו לבין המקום , יען לא תיתה לו זכיה עליהם מלפנים , ואי אפשר להסכים , ובמקום שאין הסכמה אין משפט .

אלה המשפטים היוצאים מהבחינה הקדומה / ולזאת נוכל לומר : כל טובה מסוגלת וחירות מיוחדת לאדם יקנו כשיהי בחברה ביתר שלמת ויתר עוז על האנשים בני בריתם התלכים ומחויקים בקבלת תמונתם מאשר לוולתם בעלי דת ותמונה אחרת / יקראה כאחינו אשר יחדו גם את העם / למען יעמדו על קבלתם ; וכל דבר אשר יגרעו מבעל דת אחרת למנוע ממנו החירות והטובה אשר יסכימו על אנשי דתם / נראה בעליל כעונש חטאת מרי על הסגותו לאחור מדתם / ומאנו לקבל תמונת בניו מה שלבו רחק ממנו וכו' . ;

עד הנה הלינותי לפניך / הקורא הנחמד ! את דברי רבנו החכם ז"ל בחלק הראשון מספרו זה ; ויותר תלה ! ואדע כי מלאתי את משאלות לבי / הכוסף לגלות תוכיך עמם דבריו בעוד טעם ודעת . לאמנם אחת לבקש ממך אשר בקבל רב / אם קצרו ידי לרצותך במלאכתי / ועודך ממשם כעור למצוא תוכן מחשבותיו / אל תלה לנסות את עצמך בשלאכת והשגתך / שלח נא דבריך ביד משלח / ואנכי אכבדם להסיבך דבר כפי כחי / ועתה תנופף ידי להעתיק לפניך קצור החלק השני מספרו ירושלים המביע לקח טוב על דבר דת ישראל ותורתינו הקדושה / ותראה נפלאות מתורתו .

„ כבר דברתי במקום אחר*) מעלת ויסוד הדברים אשר הרחבתי עליהם בביאור בחלק הראשון מזה החבור . בחדון פֿאן־דראהם אשר דרש טוב לעמי בחבורו המפואר / ובנכבד העיר את רוח הבחינה לנפוץ / עד כאן תגיע יד רחבי בנפשי גרי תושב היושבים תחת מלך עם זר / נגד אנשי קהלת בעלי הדעות הזרות הנועזים מקבלת כללם ועיקרי תמונתם / ואיך ירדו גם בחרם וגדוי וגזיפה וכו' . ואנכי עמלתי להורות בחלק הראשון הזה / שאין מקום לשחלה הזאת / ושיש נתרת מלילה בעמדנו על ידיעת מהות הבריאות אשר נכרנו בין בני האדם על הארץ / כאשר זכרתי למעלה . וגם אמנם רבו

עלי

---

*) אין דער באר רעדי צו מנשה בן ישראל'ס רעטונג דער יודן .

עלי המתנגדים לומר לא מצאו דברי אלא חן בעיניהם , לין
גם גם אחד אשר טוענ את היסודות אשר בניתי עליהם את
בניני כחוט השערה . ורובם לא מצאו טוב בדברי , ולא ידעו
להשיב עליהם , כי אם אמרו : חדשים הם בעינינו . וכן
דרך המשיגים למשוא בדבר חדש , יען יתעצלו לעמול בו לדרש
עד עמקי יסודותיו ; לכן לא תענם ולא תומר דבר עד שיבחנו
כל הדברים אחת אחת אשר הצעתי לפניהם , באמר הוא ,
אולי ימצאו גם הי למבין , ולא עוד אדם חדש יקראו להם . "

" והנה בחלק השני הוא הנה אנכי נא להגדיל את נפשי מאד
הקמים עלי , וישימו לי עלילות דברים , באמרם :
רפתה אמונתי ונסוגותי אחור מגדר הדת הקדושה אשר בלבי
נחשתי , דברי שטנה ומרר המרגיזים את הלב . וכה דבר
האיש פלוני אשר ערך מערכתו נגדי ויגביר עלי חיילים נקרב
העם לאמור : " מלד הפילוסופיה לדקו דברי בן — מנחם
בעינייני החרם והנדוי , כי לי אפשי לחדש דבר בחברת —
החנוכים מבלתי היות לו יסוד מוסד במסות הענין ושבעו ,
כאשר הורה בטוב טעם ודעת ; אפס מלד קבלת בן—מנחם ,
וזה מפנת תורת משה איש האלהים יהרסו כל בניניו ויהיו לחין ,
כי משה אשר שם תורת ה' לפני בני ישראל , נתן בפיה מלת
המשרה על שכם הזקנים והשופטים ליסר את עוברי המצות
במכות ומלקות ובחרמות ואלות כמו שנאמר : ארור האיש
אשר לא יקים את דברי התורה הזאת , ואמנה רבות . אכן
רואה כי הדת היהודית מתנת יד לרשתי העם להקים את דברי
התורה על ידי ההכרח והאונס , ומשה בן—מנחם בקש לעקור
מה שנטע משה בן—עמרם . ואמנם אנכי לא אשא בשני
ואתן בקהל רב את אשר לבי חושב על האיש משה הלוז ,
והוא , כי אחרי שמו את לבו להוסיף חקירה ובחינה בדברי
לתוועלה , ובמופתי אמתת דת האלהים , נחם על אמונתו
אשר הניח לו בעת הנעוריו , ותהי עמו רוח אחרת על דבר
דת אבותיו , באמרו כי היה נבוך על יסוד רעוע , ויסר
מאחריו , והוא עומד בתוך בין אמונת ישראל לאמונת הנוצרי .
והנה להיות כל הכרת וכל אונס זרים לדתינו ואינם סובלת לא

חרס ולא חלה ולא כפיה ביד לדם כי כל למודיה מוטעות מור
להבה וסלוס / הוא קרוב לנו ולתורתנו מאד מאד ; ומי יתן
ויודה על האמת כאשר הוא עם לבבו / ותחזינה עינינו מהרה
בא לאחסות בצל כנפי אמונתינו לעבדו ולעבוד האמת וכו' " "
ע"כ דברי היש כותב בהספר שמו / ומתרחה כאהב תמיס
דובר שפתי יהגיס בדברי בן וידידות . "

" הן שחוט לשון המחבר הזה / פגעו בי נלעוגיו ובפלהנה
לא כבדי / ומררתי תשפכנה לארץ . ואם מלו
הרימותי ידי / לבלתי כתוב עוד דבר בענין חלוף הדתות
והשתנות האמונות בין בני האדם / וגם שמרתי את הברית
הזאת אשר כרתי לי ולא הסיבותי עד הנה לשוחלי דבר ; עתה
לקום ולעשה את חלקי / בא עת לעשות לה' ולהפיר את בריתי
למען נהיה ה' אשר כרת עמנו בחורב . יען ראיתי רבים
בנוכו בידיעת יסודי התורה ומהותה / ובחסרון הידיעה הזה
נלוו גם רבים מבני עמי מדרך האמת ולא ידעו הסיב על שלות
מתנגדיהם / וחסרון הידיעה הזאת גם היא פעלה און בלב
המחבר / לדבר עלי דברים אשר לא כן / וקרב עוד שמחה
בנפשו לנאת לקראתי בלב בעות / כאיש חיל יוצא לערוך
מערכה מתענג בהברות הברים לאויביו בנקול כנור ועוגב
בהתגרכו בלבבו לחמור ידי רב לי / העוו ימיני והגלח בשמאלי .
לכן בכל זאת אנכי לא אריב אתו בשער / ואחת עמוקו כי
שקר לחוהו דרך האמת אשר הלכתי בו מיום עמדי על הבחינה
הנשגבה הזאת / ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון . "

" המחבר פלוני שם לקראתי בחשבו מלוא כי דעות מתנגדות
לדת היהודים / ואמר : מי יתן ויודה בן־מנחם
על האמת כאשר הוא עם לבבו ותחזינה עינינו בא לאחסות
בצל כנפי אמונתינו וכו' . חלקו מחמאות פיו / ושפתיו
תבענה גדולות / בספר הברית ויקרא דתו אשר תשפיע להבה
וסלוס בין אנשיה / ובחט מוסר ומקל חובלים לא יטלו
שעריה / ובהנה רבות לתפארת דתו . אמנם אחת לאשך /
המחבר פלוני ! שמענה ועוז לי / כי תנא לא בבית מנורי
ובחבר אחריתו ועמודיו ירופפון / השמלט על נפשי אל

העליה / התקוה מלוח פליטה על הגג בנפול התדנים אשר לבית נשען עליהם ? — ועתה לו יהי כדבריך ותהי דת משה חלושה בעיני וחומותיה נוטות להשבר / התנהג מנוס בהיכלך מקום משכן דת התדשה / אשר אין לו משענן ומשעוד מבלתי התמונה בדת משה הקדומה לה ? — ואם המלא ימלא בתים דעות סותרות ומתנגדות לדת משה / היה ליהוד היסודות אשר יבנה עליהם מבצרי דת התדשה ? — רחם נא אתה / דורש התורה והמשפט ! כי לולא רגשה נפשי להרחיב מאמרי למען התמת והתוסיף / כבר כליתי לדבר אתך בהרחות לך מתירת סוף מחשבתך מרחם דברך ; אפס כעת לא ארף ידי עד אחרי הלותי נר התמת בנתיב התקירה הזאת / לבעבור אשר מעלי גם לזות שפתי נוסף כליך התים מערשל *) אשר בא בסוגר מבתבך למלות את דבריך ; ויעיר קול בקרב העם כי מלא לותי הרחק מדת הנוצרים כאשר תשבתני אתה רחוק מדת משה / ויאמני למבחים בנתינת התורה מן השמים / ולמודה בדעות השכליות לבדנה ; וכל זאת מלא התים (אשר הוא זר ונכר לי) בסקירה אתת חודרת אל לבי / מתוך דברי בהקדמה הנוכרת / באמרי : היכל ה' הוא פתוח לכל עובר / תוכו רצוף אהבה ושלום סביבו . כל בואיו יכבדוהו / וישפכו לבם לפני ה' באות נפשם . ועוד דבר סרה על דבר השתדלותי בעד כל תים הולך דרך תשר יהי' מחיה לתמונה שיהיה לתת לו חירות להיות כאחד מבני הארץ ולעבוד את האלהים על פי דרכו . והמשיג הגיד על פני / שלי אפשר לתים בעל דת נכונה ומקובלת / לפקוח לבות היכלו לכל עובר / אם לא בא אל קרבו רוח אחרת נגד הדת התוק . וכהנה רבות אשר דבר התים נגדי . וגם בקש מאתי לגלות את מחשבותי ולדבר בפה מלא את אשר עם לבבי בענין התמונה . ובסוף מאמרו הבטיחני לעין הערה / שאין מגמת לבו להדיחני מדת תנותי

אם

---

*) הערר מערשל האט אייני נאכשריפט צו דעם פארשן נאך ליבט אזוי דעכט גשריבן / אונד זיא יענר שריפט אנגהענגט .

גם עוד עודני מחזיק בתמימה / וגם ליבנו מבקש תוכחה למען
הניע לב לבבי לערוך מערכה ולהלחם נגד דתו ודת אבותיו
אשר מלפ כה נועם לומר ומנוח כל ימי חיין . כל זאת בקש
האיש הכותב / וכבל זאת לא בקש מחומה / ועם כל שה בקש
את תשובתי / ובקש — ולא בקש — ומה לעשה לנכי להפיק
רצון מוחל כזה ? — לכן / לעניה את אשר עם לבבי /
ואורה דרכי בחקירות בלבה לכל קורא חמרתי / לולי ימלא בו
האדון מערכל / מה שבקש — ומה שלינו מבקש . "

" ועתה החלי לדבר / אבי זאת למודעה : הנני מודה לכב
שלם לעין כל קורא / שלין בידי סתירה לחת אחד
על דת הנוצרים / מלבד לותן הסתירות הידועות והמפורסמות
אשר נאמרו ונשנו ונשלשו בכל מחכמי היהודים וחכמי העמים .
ובאשר אמרתי לפי מחשבתי עד היום הזה מלדבר נגד
האמונה ולוכח עליה / כן תשמור את נפשי עוד כל ימי חלדי /
כי לין בוויכוחים כאלה לא עוכה ולא תועלת / ואם היו רשאים
למען האמת / סופם להוליד רמיה ופחלקת בין המתוכחים /
כי יירגו להודות על האמת / ובוף סוף יתהוה מרירות הלב
ושנאת הבריות על לא דבר . ומי יתן יכירו וידעו כל חכמי
לב כי כנים דברי / ויסבותו מלוכח עוד נרנים על העניינים
האלה / ויבחרו תחתו לקדם עתותם לדברים מועילים בחכמה
ובמוסר ובעשות הצדק והמשפט לעותם ועותת הכלל עד עולם .
ולולי הדברים אשר אנכי דובר היום נרנים יוצאים מקירות לבי /
די גם להסקיט לב הכותב הנוכר אשר פחד פחד לבלתי העיר
בי רוח קנאה וחימה נגד אמונתו . "

" אכן על דבר האמונות והדעות אראיה כעת את אמרי
ואורה דרך הבחינה אשר הלכתי אנכי / למען ירחץ
מתנגדי כי חנם פגעו בי ויסיתו בי עול על לא חמס בכפי . "

" מן האמתיות הנכרות בינינו בני האדם / אשר אנו חוקעים
האלהים בחלקו ממעל הנפש המשכלת / יקראו קנאת
אמתיות נצחיות / לפי שהמה היו ויהיו אמתיות בכל זמן ועדן /
והמה יחלקו לשני ראשים / הראש האחד יקראו הכרחיות

(נאטהוועדיגי וואהרהייטן) והב'סם מקריות (נאטוועלליגי וואהר=
הייטן) • ההכרחיות המם למתיות מלד עלמן ובלתי תלויות
בזמן ומקום ואינם נופלים תחת השגחי / יען היותם כן מפנת
נדרם • דרך משל : הענגול איננו מרובע / זה למת קים מלד
עלמו היות נדר הענגל מתנגד לנדר המרובע / ושני הפכים
בנושא לחד נמנע ; והם אינם תלויים ברלון / כי הרלון לא
יוכל לתת תפקידם • והמקריות המה למתיות מלה רלון
הנורא / אשר בחר בם לעשותם כה ולא על אופן אחר / והם
חקי הטבע / מהלכי הגלגלים / וכחי הנשמייס ותנועות הנופים
הנמלאים בתבל • דרך משל : להיות אד עולה מן המים להשקות
את הארץ הוא למת כי כן יעיד הנסיון / למם הוא מקריי
ואינו ההכרחי לטבע / כי אלו בי' רלון הבורא להשקות את
הארץ באופן אחר והוא אמר / מי יעיבנו ? לא כן עם הענגל
והמרובע / כי גם רלון הבורא הכל יכול לא יכריח דבר נמנע
בהותו • ואם=כן נתבארו הסתי מיני למתיות הללה /
ההכרחיות למתיות מלד הכמת הבורא יתעלה / והמקריות=
למתיות מלד רצונו יתברך / דוק והבן זה • "

„ אלה הן הלמתיות המוכלנות והנלחיות הבלתי תלויות
בזמן / ומבלעדיהן תמלאנה עוד אמיתיות זמניות והמה
המקובלות (נטיכטס וואהרהייטן) / דברים אשר נתחדשו
ונתהוו בעת מוגבל מן הזמן / לעין היה מן הנמנעים או לעין
עדה / והמה יגלו מסבות ומסובבות אשר נתלחדו בעת ההיא /
ואולי לא יוסיף עוד שנית להיות כמותם • ומן המין הזה כל
פעל קדם אשר ספרו לנו תבותינו וכל הקורות אשר נסתלסלו
לנינו מסופרים קדמונים • "

„ כאשר תתבלנה הלמתיות הללה מפנת עלמותן ומהותן /
כן תתבלנה גם מפנת הסגתם בלב ודרך הלמון גם •
הלמתיות הנלחיות ההכרחיות (ריא עוויגע " נאטה=
וועדיגי וואהרהייטן) / המה מיוסדות על התנונה
המוכלות / ר"ל על קשר המושגות הנושלים והנשואים בהיקשים
מחייבים או שוללים / ומהם כל מופתי ההנדסה וההניון /
אשר יורו תפשרות המשפט או מניעותו ובעולו • והרוצה

ללמד

לעמד לגולתו לא יספיק לו בשוף המשפט לבדו , לחמור דרך
משל : דע כי , משלש בעל שתי זויות ישרות נמנע ,
לו כיוצא בזה ולחמן בו בלב שלם , כי אם צריך להורותו דרך
הסיקסים והבחינה למען ידע מופת המשפט הזה ולחמתו
בעין שכלו . "

" האמתיות המקריות (דיא זופעלליגי וואהרהייטן) אף
שגם המה יולדות מן הסיקסים והמה ממין
המושכלות , יצטרכו עוד לדבר אחר חוץ לשכל אשר עליו יקיפו
הסיקסים והמשפטים את ליריסם . וזה ההשקפה וההתבוננות
למען דעת האיך אשר שם רגון הסורף יתברך לפעל הלזה .
וממנה ילמד החוקר להקשיו ומשפטיו הנעוים על הנסיון הזה .
אשר בא בו בכח התבוננתו . והנה בחמתים הללו תמלאון
רבות אשר נקבלם לנחלתנו מפי וולתינו , יען קללו ימי קדם
על הארץ להסקיף ולהתבונן על כל חק וחק מחקי הטבע
בעלמו , לכן תהי נפשנו בעוף בדברי פי חכם חוקר אשר
עמד על חמתת דבר בהתבוננתו , ונבנה על היסוד הזה את
הקשיו ומשפטינו . ואם אמר יאמר דרך משל החוקר הטבעי ,
שיש לאבן השואבת כח מושך את פי הנחשת הברזל לצד צפון ,
נאמין בו אף שלא ראינו אבן כזה מימינו , ונקים על היסוד
הזה לאמור : שבלב הלפוני בבדור הארץ נמצא חלק גדול מן
האבן הזה המושך אליו הברזל . ואם פעם יולד בקרבנו ספק
על אמתת הדבר , נעמול להביא לפנינו אבן כזה ונראה בחוש
אמתת כחו . וכן הוא בכל האותות והמופתים הנתחוות
בטבע ובבריאה בהשתנות המדינות והאקלימים נוכל להאמין
חוקם בשמענו ספורות למו מפי חכמים וחוקרים ונחליטם
לאמת . והיה הקדם שוכן בארצות סינא (דרך משל) —
יוכל להאמין בלב שלם את דברי איש לפוני בספרו לו , כי
בימות החורף יקפאו מי נהרות ארצו ויהי לקרח נורא יסבול
משאות כבדות וכל איש הולך ונוסע בו כעל רקפת תבנית .
אכן אם בא יבא בעלמו לארצות לפון לא יחרף נפשו ללכת על
המים הנקפאים על פי השמועה לבדה כי—אם ירחה ויבחון ויטעם
תחלה , עד דעתו בחוש כי לא יסכן נפש . וזאת תורת
הבחינה במושכלות המקריות . "

אכן

„ אכן בחמתיות המקובלות (געטיכטע וואהרהייטן) והם הדברים אשר נסתלפו אלינו אמתת הוויתן ע"י ספורי הקדמונים / והם לא נקהו כי־אם פעם אחת לעת מובאת / לא יתאמתו ברחיית החוש כי־אם לחנכי העת ההיא אשר עינם ראו את המעשה הזאת • ולכל זולתם אמנם המה רק מקובלות ע"י אנשים אנשי חיל לוחבי החמת ושונאי בצע אשר עוד כל ימי הארץ יסי' כעדים רחוים ונאמנים שהם ראו את המעשה הנורא / ועליהם אנו סומכים להחזיק אמונתינו כאלו היינו אנחנו רואים את הדברים ההלה עין בעין • והמין הזה הוא כולל אמתת כל הדברים אשר לא היו נודעות לנו לולי ע"י הבחינה והעיון השכלי ולא ע"י ההשקפה וההתבוננות החושי / אם לא ספר לנו מלת אנשי אמת ונאמנים שקרה כן בימיהם / וכל תוקף ועוז האמתיות ההלה היא האומנה שאנחנו מאמינים בדבר הקבלה היות כאלו נתהווה הדבר בימינו לעינינו • "

„ אם טוב הדבר בעיני האלהים וכשר לפניו לגלות לאחת מן האמתיות ההלה למבחר ברואיו הוא האדם / יחננם כח ועוז להשיגם / ואם האמת הזה מן המין הראשון ר"ל מן האמתיות ההכרחיות / ירבה עלמה בנפשם המשכלת למען יעמדו על המושכל הזה ; ואם מן המין השני יודע להם דבר חדש כמו חק הטבע וכדומה / יעורר בקרבם רוח ההתבוננות ויקומו אנשים חרוצים לא ילאו מלהשקיף ולעיין ויתורו אחרי מהלכי הטבע / עד יגיעו אל הקדם פנימה לדעת כבוד ה' ; אכן אם מן המין השלישי האמת אשר יגלה לעין האדם ותהי נכון ועיים לדור אחרון / יפעל פועל נפשי בנשמת אדם הטבע / וילמדה את האדם בלשון ובכתב תנועי למען ידעה וידינה • ולמען החזיק תוקף ועוז ללומדיה / ישלח דברו בתורות ומופתים וקריעת לעדה / כי קודם הוא ומאת ה' היתה זאת • האמתיות הנלחיות אמנם לא ילמדם האלהים ע"י כתב ולשון כדרך בני אדם / כי־אם ע"י הבחינה בחוש בלבד תמורה להשקיף ולעיין על הברואים / אשר אין לומר ואין דברים בלי נשמע קול מספר כבוד א ומגדולתו • "

„ כל אכס לב יודה כי לא תשלם תורה האדם מבלתי היותו בעוה

בעוה"ב בלב נכון בקלת מן התמתיות הנלחות וסם למודי מציאת
האל , השארת הנפש , גמול ועונש ויתר הדעות הנובעות
ממקור הטהור הזה להעיד את נפש האדם ולהדריכהו על דמתי
שלמותו . למנם גם ידע ויבין כי ישנם גדיקים להנלות
לעין הדעה ע"י חוקות ומופתים , כי—אם יתבארו ויתפשטו
ע"י העיון והחקירה בברהה ובברוחים אשר יורו מציאותו
חכמתו ועובתו יתעלה . והנה החכמים אשר יאמרו כי מפנת
עונש הבורא להורות גם התמתיות הנלחות הלה בתורה מן
השמים ע"י חוקות ומופתים , לא שמו לב על שנפתם , כי
אם זאת יחשבו לעובה מלד הבורא מה יענו ומה ישיבו בשלי :
מדוע נשתרו דורות רבות ועם רב שדודי התורה הזאת ? ואיך
ילדיקו את התברון הזה בחק עונת הבורא ? — *) ?

„ כופנת יהודי הדת הישרהלית ולמודה , כל יושבי תבל
וכל שוכני ארץ מיועדים לתורה ולשמות , ולמען
השיגם סתם הילהים לבניהם ללהות הבחינה בברוחיו , וכמו
שרבו התחבולות לכל עם ועם לפי תרבו ולחים וחיי לפי מכונו
למלוא ערף להחיות נפשו ונפש ביתו , כן רבו דרכי התבוננות
והעיון להביר התמתיות הנלחות הילה אשר בם הלויות תורה
האדם ושלמותו . ויושב בשמים ישחק על ברוחיו ולעת הצורך
יקים בינינו נביאי מדע וחכמי לב לעם ועם בלשונו ולפי שכלו ,
להדריכהו על משעול ההברה ולעורר לבבו להביט אל פעל ה'
ואל מעשהו ; הלה יעמיקו הבחינה ירדו תהומות ויעלו רמות
ברוח מבינתם , והלה יספיק לכם בהשקפה והתבוננות , אשר
יעמידם על ההברות הנשגבות הילה די להסיר לון מקרבם ,
והנה דעות זרות מלבותם כמו שבר דוד נעים זמירות
ישרל : נופי עוללים ויונקים יסדת עוז להשבית אויב ומתנקם .
כן חשר האל על יהודיו הלה בתעמקי בין ובמחקרות החקירה
יעמוד להם דרך עולה בית אל , והלה בתורת שמם , בתגלי

על

---

*) בחון זאת , הקורא הנעים ! והבט על הדורות אשר היו קודם
מתן תורה ועל יתר האומות אשר לא קבלו את התורה , וראה
הנפלת רבנו ז"ל ויראתו מפני אלהים .

על , ובכל זיין ופרט יחזו את אלהים , ויהיו בפעלו עד יגע כאור לדקדק , ויכירו וידעו כי זיין עוד מלבדו אשר שמם על הארץ למען הסיג אלמות נפחי ולחזר תמידי עד עולם . *)

„ ועתה נתורה נא על יסודי דת תבונתי למען התר תגורות מוסף לשר חשבו מקנגדי לשום על נוחרי . הדת היהודית נכללת בתורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה' בקולות וברקים ובלהומות ומופתים תוך לדרך הטבע , וכל העם ראו את הקולות ויענו כלם פה אחד נעשה ונשמע . והתורה הזאת כוללת תורות חקים ומשפטי' ומלות מלבד ספורי התורות אשר קרו לתנות העם הנבחר הזה , ובתוכם הסבות והטעמים מדוע היה עם זה מסוגל לקבל התורה הזאת נחת אלהים יקר על כל האמות . הנה בכל התורות אשר הורה אלהים את עמו במעמד הר סיני אחוז אין גם אחת המלמד לאדם דעת הלמודים הנסגבים בחכמות הנפלאות אשר זכרנום ; ודברי הבריה אשר כתבו בחרב אינם דברי בריה־האלהית דהברים שבין כל אדם למקום , כי־אם בריה ה' עם פנולתו , להורות לו דרך ילך בו למען ייטב בעיניו להיות לו לגוי קדוש כל ימיו ; כי הדברים שבין אדם למקום בעניני הלמודים הנלחיים אינם נריכים להגלות לעין השכל ולהחזיקם בחוק ומופת , יען נתונים המה בשכל אנוש ונעוצים בלב כל אדם , ומשיגם יעמוד עליהם ברוח מבינתו , וקניר השמנה לא יועיל לו חזוק נסיי . ואת תורת האדם בכללו לא תורת עם סגולה לבדו . ומה עמקו מחשבות ה' , לים נער לא ידעם , בתנו נא ורחו האם אמר אלהים : אנכי ה' אלהיך מחוייב המציאות , עצבת פשוט , בלתי מוקבל השנוי , צופה ויודע הנסתרות ומשאיר נפש האדם לחיים נצחיים וגומל שכר טוב לעה"ב . ויקר הלמודים הנסגבים האלה , אשר מבלעדם קאפס תוסיף בנני אדם

---

*) פה הביא החכם ז"ל דעת אחרו לעסינג בהתרתו את השאלה הנזברת , והשיג עליו ; ולהיות שאינה עיקר מיסודי הספר הזה , והוצרך גם להצעות רבות וזרות טרם יעמוד עליהם הקורא , לכן השמטתיה .

לדם ותחדל לזעזם ? *) כי כל הלמודים האלה אינם תורת ישראל לבדה , כי אם תורת האדם בכללה ונקונה לכל המין האנושי אים אים כפי דרכו ותכונתו , והתחוקם ע"י הלוקות והמופתים לך למופת , כי ממקור השכל יביעו ובמופתי התבונה יתקיימו בקרבנו . וגם יתנגד מהות הלמודים האלה לדרך התורתי בלי הכנה בלב על דרך מופתי השכל . והתחוקתם ע"י לוקות ונסיס חוץ לדרך הטבע , כי למי תועיל ולמי תפעל תוכיה ? — להבוערים בעם אשר עדן לא שמו לב לבחון , וסגרו בעדם נדרי המחקר מה יתן ומה יוסיף קול רעם מפרק הרים , וברק ובהלי אש אשר בערפל יעטורו , יתחוממו בתמהון החום וירעדון מורסי לבב , אפס לא יגביהו את השכל אל מעלות ההיקשים והמשפטים לדעת את אלהים אל נעלם בלתי תכלית , כי אפס בעם ; ולהמתחכמים בעם לנסי חקקי לב אשר יוסיפו לשנות ולשלש חקירתם , לא יספיקו לוקות ונסים חוץ לדרך הטבע לקבל בכתב לף למוד אחד מלמודי האמתיות הנלחות , כי המית רוחם לא יתקוע על עמדם כם מופתים שכליים ברורים , וכי יקום בקרבם נביא אשר יתנה להורותם אחד מן הלמודים הנלחיים האלה , ולמען החוק אמתת למודו יהיה לעיניהם נוויות כל האדם אשר היה על האדמה מערמת עפר ויעמידם על רגלם ; יענו ויאמרו : הן אמת פלאים מעשי האלהים הזה ונוראים מפעלותיו , ידענו כי כח אלהי פעל כל זאת על ידו , אפס מי יודע אם אל אחד עושה פלא כזאת , או אם האל ההוא כל יכול , אולי נתאחדו כחות רבות בעלמות בטבע לפעול זאת ? אולי אך פעולה זאת ופעולות דומות לה בידו לעשות ? ומאין נדע בסבת הנס הזה אמתת למוד אחד מן הלמודים הנשגבים המורים על אחדות ויכולת ונלחית האלוהות ? —

יתר התולדה בדפים הבאים .

---

*) מתנגדי התורה חשבו לחסרון במה שלא למדה למורי הייחוד והשארת הנפש וגמול ועונש וכהנה בפירוש , ורבים אמרו שהתורה הזאת איננה שלמה והחסירה הלמודיים האלה למען יושלמו בתורה חדשה ; והחכם הורה פה שממהות הלמודים האלה לבלתי יהאמתו אצל האדם על ידי הלמוד והסופת חוץ לדרך הטבע , כי אם על ידי השכל והחקירה .